

DYMLINGEN

ISSN 2003-9204

Nr 1 2023 Årg 36

**Gustav Eriksson Vasa - Vägen till kungavalet
Kulturmiljöer, klimat, natur-allt hänger ihop!
Nu lyfter vi fram de sörmländska bygde-
dräkterna**

Ordförande har ordet

I 35 år har Hembygdsförbundet gett ut Dymlingen, men vet vi alla vad en dymling är?

Dymling eller nagel, är dels en träplugg även kallad dymmel för sammanfogning av timmerstockar vid till exempel hustimring, dels metoden för osynlig sammanfogning av trädelar. Dymlingen användes före spikens tillkomst för allehanda sammanfogning av trädetaljer vid båt- och husbyggnad. För husbyggnad i Skandinavien används traditionellt cirka 30 mm grov grankvist som täljs med kniv och görs något tjockare på mitten. Längden är normalt 200–300 mm. Dymlingen görs ofta oval och slås i med den långa sidan i stockarnas fiberriktning. Detta för att

dymlingen inte, om den sväller, ska spräcka stockarna den sitter i.

Passar ju alldeles utmärkt! Vi ska sammanfoga dvs samarbeta. Vi ska ibland förnya träpluggarna dvs förnygra och öka medlemsantal.

Nu är det dags för mig att säga tack och farväl vid årsmötet den 22 april. Även om min energi inte alltid har räckt till så har det varit fina år med en mycket trevlig styrelse. Dessutom har jag fått se och upptäcka många nya platser i Sörmland - det leende landskapet.

Så passar jag på och hälsar er alla varmt välkomna till detta jubileumsår i Strängnäs!

LENA STENSGÅRD
ORDFÖRANDE

Den 22 april är det årsmöte

Då väljer vi ny styrelse och ordförande samt ägnar resten av dagen åt 500-årsresan i Gustav Vasas fotspår i Strängnäs. Allt du behöver veta finns på vår hemsida.

Den 3 maj är det Ordförande-konferens

Vi är på Vadsbro-Blacksta föreningsgård. Kvällen ägnas åt uppmärksammande av hembygdshjältar, Heimbygdsmetoden och framtida Hembygdsdagar i länet eller i kretsarna.

Gammaldags Malmköpings marknad

I år den 27 maj möter världens största, kända, smörkniv Smörmland världen igen.

Se till att du får vårt nyhetsbrev!

Länk på hemsidan

Innehåll

Gustav Eriksson Vasa - Vägen till kungavalet	3
Kulturmiljöer, klimat, natur, turister- allt hänger ihop!	4
Nu lyfter vi fram de sörm-ländska byggedräkterna	6
Hur ska hembygdens ideella hjältar uppmärksammas?	7
Amerikafarare-Kila tur o retur	8
Vi har fått en ny slöjdekonsulent	9
Notiser	10
Samarbetet med Storyspot har fått ett tvärstopp	10
På mitt sätt sett	11
Ett foto - Mopedtiden	12

DYMLINGEN NR 1 2023

Årgång 36

Södermanlands hembygdsförbund

Redaktör Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare Sigyn Björk

Manusstopp till nr 3/2023, den 1 september 2023. Nr 2 är Sommar i Hembygden

Bilden på framsidan är från Julita gård sommaren 2021. Foto JF. Kulturmiljöerna är en viktig del i hembygdsrörelsens arbete med hembygdens dätid, nutid och framtid. Den knyter ihop kulturarvsarbete med beöksnäring och arbetet med klimat/miljö.

Upplaga 1300 ex
Linderoths Tryckeri, Vingåker,
mars 2023
ISSN 2003-9204

Dymlingen distribueras till prenumeranter och styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän.

Vill du prenumerera?

Sätt in 150 kronor på bankgiro 619-1928. Uppge "Dymlingen 2023" samt ditt namn och adress eller kontakta kansliet.

Gustav Eriksson Vasa - Vägen till kungavalet

Grundstenarna för dagens Sverige lades i Strängnäs för snart 500 år sedan. Man kan med visst fog hävda att det var på gården Räfsnäs, som ägdes av Gustavs far, riksrådet Erik Johansson (Vasa), som tankarna om befrielsekriget (1521–1523) föddes och det var i Strängnäs och med kungavalet den 6 juni 1523 som krigsslutet inleddes.

Kungavalet den 6 juni 1523 är ett historiskt datum som ledde fram till Sveriges självständighet och markerar Sveriges utträde ur Kalmarunionen. Under Vasa-tiden (1496–1654) lades grunden för det Sverige vi har idag.

Under befrielsekriget 1521–1523 mot den danske unionskungen Kristian II framstod Gustav som Sveriges starke man. Kriget började på nyåret 1521 med att Gustav övertalade dalkarlarna till uppror och i Mora valde de honom till Hövitsman.

Mynt, 1 Mark
Silvermynt 1543,
Gustav Vasa,
Sörmlands Mu-
seums Samlingar,
Slm 16821

Från år 1522 allierade sig Lübeck med Sverige

Det Lübeckska motivet var att förhindra att Kristian II och därmed Danmark och Kalmarunionen (Danmark-Norge-Sverige med sin östra del Finland) skulle ta kontroll över Östersjöhandeln som Hansan och Lübeck dominerade. Finland utgjord den östra delen av Sverige. Målet var att avsätta Kristian II från den svenska tronen. Detta skedde, Kristian avsattes och danskarna drevs ut ur Sverige.

Befrielsekrigets tändande gnista var Krönikefesten efter att Kristian kröntes till Sveriges kung. En fest som fick namnet Stockholms blodbad.

Blodbadet den 7–9 november 1520 innebar att flera biskopar, bland andra Strängnäs biskopen Mattias Gregersson Lillie, samt stora delar av aristokratin halshöggs eller hängdes på Stortorget i Stockholm på order av unionskungen Kristian II. Drivande bakom unionskungen fanns den svenska ärkebiskopen Trolle.

Den Lübeckska alliansen innebar att Sverige fick stora penningkulder efter krigsslutet. Lübeck bistod med pengar, fartyg och krigsfolk.

Efter framgångarna i Befrielsekriget med slaget vid Brunnbäcks färja, erövringen av Västerås slott, drabb-

ningen vid Kolsundet strax norr om Mariefred och segern vid Uppsala fortsatte Gustav att rida runt i hela Mellansverige – Peder Swartz skriver i sin krönika "Gustav red dag och natt" för att övertyga om nödvändigheten av att stöta Kristian II från den svenska tronen. Både Kristina II och ärkebiskop Trolle flydde till Danmark.

Riksföreståndaren Gustav samman kallade till riksmöte i Strängnäs den 2-7 juni 1523. Redan augusti 1521 hade Gustav valts till Sveriges riksföreståndare vid Herredagarna i Vadstena.

Den 6 juni 1523 valde riksmötet Gustav Eriksson (Vasa) till Sveriges konung

Att Strängnäs blev en tur- och returort när man studerar befrielsekriget är naturligt. Under senmedeltiden var Strängnäs Sveriges administrativa huvudort, biskoparna satt i Riksrådet och flera av dem var Rikskansler som biskop Thomas, biskop Rogge och Mattias Gregersson. Det var här under biskoparnas överinseende som Stampen, rikssigillet, förvarades i domkyrkan.

Det var på gården Räfsnäs utanför Mariefred som Gustav Eriksson (Vasa) vistades under Stockholm Blodbad. Det var till Strängnäs han förlade Riksmötet den 2-7 juni 1523, det var i och

vid Strängnäs domkyrkan han valdes till Sveriges konung.

Kungavalet den 6 juni 1523 är ett historiska datum som ledde fram till bildandet av det självständiga kungariket Sverige i och med utträdet ur Kalmarunionen.

Stockholm kapitulerade och den 16 och 17 juni skrevs stadens och slotets kapitulation under. Kung Gustav kunde midsommaraftonen 1523 göra sitt högtidliga intåg i Stockholm.

Av befrielsekriget återstod nu endast en upprepning av de sista danska stödjepunkterna i Finland.

Befrielsekriget hade alltså sitt ursprung i Strängnäs och fullbordades med kungavalet samt Kung Gustavs intåg i Stockholm den 17 juni 1523.

BERTIL STENSGÅRD

I Strängnäs kommun genomför man 2023 500-årsresan med anledning av detta. Hitta de spännande evenemangen här: www.strangnas.se/uppleva-och-gora/500-arsresan

Den 6 juni är naturligtvis höjdpunkten på året. Med kungabesök, Dick Harrison och bakverk.

Kulturmiljöer, klimat, natur, turister, fika, förnyelse - allt hänger ihop!

Det är många arbetsområden för hembygdsföreningarna som är aktuella just nu. Vissa saker har fått vila över pandemin, andra kommer som nya eller nygamla områden och så finns det de som tycker det är dags att ta itu med sånt vi pratat om rätt länge nu.

Det framstår samtidigt alltmer klart att de flesta av dessa områden hänger ihop. Besöksmål, kulturarvsarbete, förnyring, digitisering, natur, klimat och miljö och så förstås den sociala samvaro vi saknade under pandemi-åren. Dessutom ryms de nästan alla inom ramen för agenda 2030.

Den 4 februari samlades ungefär 30 personer på Sävstaholm i Vinånger för att prata om hur hembygdsföreningarna kan arbeta för en hållbar framtid i hembygden med stöd av varandra, Agenda 2030 och hembygdsrörelsens existerande mål.

Guldgruva för kulturmiljöarbete

Vad gäller Kulturmiljö så har Sveriges Hembygdsförbund utvecklat resurserna på hemsidan, hembygd.se, till en riktig guldgruva. På hembygd.se väljer du "för dig som medlem" och sedan "Kulturmiljö". Där går att läsa:

I Sveriges Hembygdsförbunds program "Hållbara landskap" beskriver vi vår syn på en hållbar utveckling av landskapen. Vi fokuserar särskilt på fyra landskapstyper: Sjö- och vattenlandskapet, skogslandskapet, odlingslandskapet och det bebyggda landskapet.

Programmet för en hållbar utveckling av natur- och kulturlandskapet är hembygdsrörelsens bidrag till arbetet med Sveriges miljömål (www.sveriges-miljomal.se/miljomalen/). Programmet tar fasta på fyra av de miljö kvalitetsmål som antagits av riksdagen: Levande sjöar och vattendrag, Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap och God bebyggd miljö. Programmet redovisar Sveriges Hembygdsförbunds ställningstaganden och är ett stöd för hembygdsrörelsens arbete lokalt och regionalt. Med sitt perspektiv på den lokala miljön har hembygdsrörelsen ofta rollen som företrädare av det allmänna intresset.

Här finns hjälp för den som vill skriva ett remissvar, hitta tips, litteratur och så vidare. Det finns dessutom allmän information om tillgänghetsarbete, Allemansrätten och en himla massa annat. Dyk ned i sidan och upptäck en helt ny värld av möjligheter.

Kulturmiljöerna är viktiga beöksmål

Vi ser också i arbetet med besöksmålen att kultur- och naturupplevelser är viktiga besöksanledningar. I och med pandemin har efterfrågan på upplevelser på egen hand ökat. En plats eller en vandringsled kan vara en resurs för hembygdsföreningen att locka besökare till. Det kan vara svårt att ta betalt, eller ens hålla koll på hur många som besöker platsen eller går leden. Här behöver vi utveckla vår förmåga att be om pengar och vår förståelse för vad besökarna är beredda att betala för. I projektet "Kulturarvet som besöksmål" jobbar man med att öka besöksmålens attraktionskraft och få fler att möta hembygdsrörelsen.

Så blir vi yngre - Heimbygdametoden

Metodmaterialet finns nu tillgängligt att ladda ned och Södermanlands hembygdsförbund har beställt upplaga av det tryckta materialet.

För framgång med detta fantastiskt viktiga arbete för hembygdsföreningens framtid krävs att man avsätter tid regelbundet i styrelsen. Det är med andra ord dags att starta studiecirkel! Vi tar en kort repetition vid ordförandekonferensen, då det går bra att hämta material för att sätta igång sitt arbete. Kontakta Studieförbundet Vuxenskolan för att starta er cirkel. katarina.stenberg@sv.se

Turister betalar bra, medlemmar betalar länge

Fokus för "Kulturarvet som besöksmål" är alltså det som också turistbyråerna efterfrågar, t ex bokningsbara upplevelser som tillresta turister ska erbjudas. Men vi behöver också hjälpa folk i bygden lära känna sin hembygd och hembygdsförening. Vi måste bli mer kända för de som kan tänkas bli våra medlemmar. "Kulturarvet som besöksmål" har gjort en enkät som kartlagt vilka människor det är som hittar till hembygdsföreningarna. Sammanfattningsvis kan man säga att "Det är inte många!"

Om du får frågan "Vad gör ni i hembygdsföreningen?" kan du svara på ett bra sätt om du vet att du egentligen bara har några få sekunder på dig innan intresset för ditt svar har falnat. Och vad är det ni gör egentligen? Alltså det som är roligt, givande och lockande. När ni i er förening arbetar med Heimbygdametoden, uppmanar jag er att lägga tid på detta. Prata ihop er om ett spännande svar. Gärna så att det sammanfattas som ett erbjudande att komma med i en spännande förening!

Gammalt är inne

Vi ser ett lavinartat intresse för gamla tiders metoder och lösningar, som att sylta, safta, konservera, odla bin, hålla egna höns mm. Biologisk mångfald på ången, insekshotell i trädgården, slöjdade redskap och plastbantning i hemmet blandas friskt. Detta är alla frågor som ligger nära hembygdsrörelsen. Hur kan vi plocka upp detta på

Är det ett hinder att vi är gråbåriga? Skrätt och allvar när hembygdsföreningarnas framtida arbete med Agenda 2030 diskuteras.

ett smart sätt i vår verksamhet? Kanske räcker det att bereda plats för dem, så att nya, intresserade personer i bygden kan vara med och skapa verksamheten.

Hembygden är ju inte bara historia, den har en nutid och en framtid också. Det är många som vill göra sitt för att bevara och utveckla de möjligheter vi har att kunna leva kvar där vi är just nu. Hållbarhet handlar både om klimat och miljö men även om det ekonomiska och sociala livet.

Från Wikipedia till hembygd.se

För de flesta av oss är det första vi gör när vi letar efter något är att öppna Google på datorn. Första sökträffen är *alltid* Wikipedia. Om du googlar din socken upptäcker du att det i Wikipediaartikeln finns en länk till ditt distrikt på hembygd.se. Det är hög tid att vi börjar jobba med Wikipedia för att se till att informationen om vår plats är som den ska. Och naturligtvis för att se

till att använda våra skrifter och hembygd.se som källa i texterna. Här finns en tydlig väg att nå fler intresserade och fler medlemmar. Vi återkommer om det efter sommaren.

Vill du vara med?

När vi frågar Östra Vingåkers hembygdsförening hur de blivit så många medlemmar och har så många arbetsgrupper igång svarar de alltid samma sak. "Vi frågar om folk vill vara med." Då alltså inte i styrelsen, utan i en kommitté eller arbetsgrupp.

Människor är i allt större utsträckning intresserade av sin hembygd, sitt hus, sin plats. Och de vill veta mer. Men låter vi dem vara delaktiga? Hjälps vi åt att leta och upptäcka? Inkluderar vi nya, potentiella medlemmar i det spännande och lustfyllda sökandet?

Är det dags att åter börja med "Gräv där du står" som på 1980-talet väckte ett stort engagemang för hembygderna? 2020-talet erbjuder många nya, fantastiska möjligheter för hembygdsarbetet. TEXT OCH BILDER JF

Storslaget slöjdande den 4 juni 2022. Foto Lindring

Värningsguiden

Här är en metodbok för att värva medlemmar. Den avänds med fördel tillsammans med Heimbygdametoden. Vi har delat ut den under 2022, så ni är många som redan har den. Den går bra att ladda ned på hembygd.se

Via de tematiserade puffarna på hembygd.se/sodermanland finns mycket mer att läsa om allt det som omtalas på detta uppslag.

Nu lyfter vi fram de sörmländska bygdedräkterna i ljuset

Hemslöjdsföreningen Sörmland och Södermanlands hembygdsförbund upplever att intresset för traditionella dräkter ökar, vilket vi tycker är roligt och gärna vill uppmuntra. Därför startar vi nu tillsammans ett projekt med syfte att samla in information om de sörmländska bygdedräkterna, dvs de dräkter som inte har en mycket lång historia.

Sörmlands museum är givetvis inkluderat i projektet och även Folkdansringen har uttryckt intresse för vårt projekt. Vi har ansökt om ett större bidrag från Riksantikvarieämbetet och får besked framåt sommaren. Ett spännande år ligger framför oss!

Bygdedräkter i fokus

Vi väljer inledningsvis att begränsa oss till de dräkter som komponerats i olika sammanhang under 1900-talet och som ryms inom Sörmlands län. I nuläget har vi ca 30 dräkter på listan som skapats under den här perioden.

Vi vill samla in kunskapen och historien runt dessa dräkter och dess tillkomst. Vem var med, vad gav inspiration och hur levande är dessa dräkter idag?

I Sörmland finns ju de välkända, dokumenterade, Vingåkers- och Österåkersdräkterna. Där finns mycket material och information bevarad, och de förvaltas bland andra av Sörmlands museum. Vi väljer att i det här projektet i stället titta på de dräkter som tagits fram under 1900-talet och som kanske ibland hamnar i skymundan och inte riktigt får ta plats bland dräkterna med längre historia och tradition. Vi vill belysa deras plats i dräktvärlden och hur skapandet av dem kan ha bidragit till exempelvis eget slöjdande, intresse för lokalhistoria och sammanhållning i en bygd.

Vi vill också göra det lättare för den som är intresserad av en specifik dräkt att kunna hitta information. Kanske har man ärvt en dräkt och är nyfiken på dess historia eller funderar på att tillverka en egen.

Hjälp oss att hitta det vi söker!

Projektet startas upp nu, och är i första skedet tänkt att pågå fram till sommaren 2024. Vi vill gärna komma i kontakt med personer och föreningar med information och material gällande dräkterna. Vi kommer inte i det här läget att samla in några plagg, men vi vill gärna framöver få möjlighet att låna dräkter för fotografering.

Har er förening material och kunskap kopplat till en dräkt? Eller vet ni någon som vi borde prata med?

Kontakta oss gärna på sormlandskabygdedrakter@gmail.com.

Det går även bra att ringa på tel 073-330 96 63, men då detta arbete inte sker på heltid kan det ibland vara svårt att få kontakt per telefon. Av samma anledning kan det hända att det dröjer innan vi kommer till just er förening.

MEG VÄNLIG HÄLSNING
JOHANNA LOVÉN, PROJEKTLEDARE

Bilden tv är från hembygdens belg den 3 juni 2022. På bilden ser vi Inger Gustafsson i Stenkvistadräkten, Eva Andersson i Flodadräkten och Lena Stensgård i Strängnäsdräkten.

Just nu finns följande dräkter på listan. Hör gärna av er om ni saknar någon!

- Björkvik
- Björnlunda
- Blacksta
- Bogsta
- Brunsta
- Daga
- Dunker (Villåttinge)
- Flen (Villåttinge)
- Floda
- Fogdö
- Frustuna
- Gnesta
- Gripsholm
- Gåsinge-Dillnäs
- Jäder/Mälarbygden/Mälaröarna
- Julita
- Ludgo-spelvik
- Länna
- Mellösa
- Mörkö
- Näshulta
- Oxelösund
- Rekarne
- Sköldinge Lerbo
- Stenkvista
- Strängnäs
- Tova
- Trosa -Vagnhärad
- Tystberga
- Åkerö
- Öja-Västermo

Hur ska hembygdsrörelsens ideella hjältar uppmärksammas?

Den ideella föreningen drivs av personer som brinner för arbetet som görs. Är det den som kokar kaffe, klipper gräset, guidar bussturister eller gör årsskriften som är viktigast? Den omöjliga frågan har förbundsstyrelsen tidigare ofta fått i sitt knä när hedersutmärkelsen ska utdelas.

De statuter som styr utmärkelsen ändrades 2014, men sättet som medlemsföreningarna nominerar sina förslag på har inte ändrats med reglerna. Det är därför dags att åter se över hur de sörmländska hembygdshjältarna uppmärksammas. Förbundsstyrelsen vill gärna även denna gång diskutera och förankra förändringarna i de sörmländska hembygdsföreningarna.

Styrelsen föreslår nu att vi inrättar två olika utmärkelser. Vi behåller den hedersutmärkelse som uppmärksammar arbete i krets och län som den är och delar ut den när anledning finns.

Dessutom inrättar vi en ny utmärkelse där de lokala arbetet lyfts på det sätt det gjordes tidigare. Om vi gör så är sedan frågan hur den nya utmärkelsen skall utformas och vad den ska kallas. Det finns förslag om att den även fortsättningsvis borde utdelas på hembygdsförbundets årsmöte. Samtidigt finns här möjligheten att dela ut denna utmärkelse i mottagarens hembygd, bland de som känner personen i fråga. Ett sätt som är uppskattat i andra hembygdsförbund. Ett tredje förslag kan vara att ha en egen dag för just denna grupp för en egen högtidsstund som inkluderar en visning eller guidning på ett museum, i en kulturmiljö eller något liknande.

Som ni hör finns det många förslag och era tankar behövs.

Detta blir en av samtalspunkterna på Ordförande-konferensen den 3 maj

Här ser vi mottagarna av Hedersutmärkelsen 2017. Inger Bergqvist, Jan Fridström, Barbro Rundström och Ingegerd Wachtmeister med blommor, konstverk, diplom och märke vid årsmötet på Pelles lusthus i Nyköping. Foto Göran Dahlberg

(Förslag till) Bestämmelser för Södermanlands hembygdsförbunds HEMBYGDSDIPLOM för föredömlig och värdefull insats i hembygdsrörelsen

Hedersdiplom kan tilldelas

- Enskild medlem i hembygdsförening ansluten till Södermanlands hembygdsförbund.
- Annan som gjort värdefulla insatser för hembygdsrörelsen.

Förslag till kandidater lämnas av:

- Enskild medlem av hembygdsförening.
- Medlemsförening i förbundet.
- Styrelsen för Södermanlands hembygdsförbund.

Kandidat skall gjort betydande insatser för hembygdsrörelsen i länet. Arbetet kan ske/ha skett i den lokala föreningen, i krets eller länsförbund.

Förslag på kandidat ska åtföljas av en utförlig motivering till utmärkelsen. Förslaget skall vara Södermanlands hembygdsförbunds styrelse till handa senast....

Södermanlands hembygdsförbunds styrelse beslutar vilka som skall erhålla utmärkelsen som delas ut

Utdelning till förtroendevald i Södermanlands hembygdsförbund under pågående mandatperiod skall ej göras.

Utmärkelsen består av ett diplom,..... ???

Amerikafarare - Kila tur och retur

På Åsby gård i Stigtomta föddes Johan Albert Karlsson 12/4 1858, son till en daglönare med en barnaskara på tre pojkar och en flicka. Johan gick i Stigtomta kyrkskola och det var nog där han läste om ”det stora landet i väster” med alla dess rikedomar och möjligheter. Kanske väcktes tanken redan då att resa dit och tjäna pengar för att sedan återvända hem och köpa något eget. Johan såg sin far slita för familjen utan att någonsin få råd att köpa något eget ställe. Han hörde faderns missmod för barnens framtid. ”Du pojke får nog gå som tripodlantare (luffare) utmed vägen, något annat har du nog inte att vänta”. Men det skulle visa sig att faderns ord och Johans framtid gick skilda vägar. År 1877 gjorde Johan militärtjänsten på Södermanlands regemente i Malmköping.

Denna text och den på sista sidan kommer från boken ”Berättelser och öden från Kila med omnejd” av Berny Gustafsson som är utgiven av Kila hembygdsförening. Boken innehåller inte mindre än femtio berättelser från bygden.

På bilden ser vi förhoppningsfulla resenärer anlända vid Ellis Island. Bilden tillhör Library of Congress.

En andra chans till livet

Han var med om en tragisk färjeolycka på sjön Båven vid Åboö, under sin tjänstgöring. Simkunnigheten var inte god, så fjorton meniga, en korpral och två civila drunknade, enligt rapporten. Johan var en av de få överlevande. Han hade fått två chanser till livet, tyckte han.

En bror till Johan hade sökt sig över till Amerika och det var lockande att resa efter och söka sig arbete, som det fanns gott om. I kyrkolängden står det, Johan Albert Karlsson utflyttad till Amerika sextonde september 1881. Johan kom med segelbåten Matilda till Amerika och hamnade sedan i Vancouver i Kanada som rallare eller som det stod ”railway navy” i kontraktet på tre år, vilket innebar att bolaget satte undan pengar som Johan fick tillgång till när kontraktet gick ut och det var dags att åka hem. Arbetarna bodde och levde vid järnvägsbygget.

Logement och kokvagnar följde med eftersom järnvägsbygget fort-

skred och rälsen lades ut. De levde under svåra förhållanden, brännande sol, isande kyla, sjukdomar. Hemlängtan var nog det värsta, långt borta från nära och kära. Brännvin blev en tröst för många, för en del deras fall. Järnvägsbolaget stod för en sup varje morgon, som tändvätska, men inte mer visa av erfarenhet.

Johan berättade om indianer som kom och nyfiket tittade på de underliga männen med deras besynnerliga verktyg och järnstänger som lades ut på marken. De kunde stå i timmar och följa arbetet. ”Dä var stora människor, indianerna, sex fot” sa Johan, vilket motsvarar 180 cm ungefär. Johan själv var 165 cm, så man kan förstå att han tyckte de var stora. ”Vi var inte rädda men uppmärksamma, det var ju deras land” sa Johan.

Vandrande guldklimpar

Tiden från kontraktet gått ut till hemfärd var farlig för rallarna. De var som vandrande guldklimpar när de hade kvitterat ut sina inestående pengar. De uppmanades att köpa var sin revolver för att skydda sig och sina pengar och att alltid gå i grupp om minst sex man.

Johan klev i land på svensk mark 10 oktober 1884, medveten om möjligheten till en bättre framtid, efter tre års slit, än vad hans far hade förutspått om Johans framtid. Giftermälet med Klara Matilda Persdotter blev uppskjutet på grund av Johans utflyttning till Amerika (hindersprövning genom tidningsannons var nödvändig, Johan var utskriven ur rullorna) men till slut gifte de sig, den 30 juli 1885 i Stigtomta kyrka, i laga ordning. Johan köpte ett litet torp i Kiladalen, Stavstugan med tio tunnland jord och lite skog, normalt för att leva ganska gott på.

Tack vare Amerikaresan tryggade han familjens framtid. Johan blev änke- man men gifte om sig med Selma. De blev Stavstugan och Kila trogna fram till döden. Selma och Johan var min farfar och farmor. Pappa har berättat historien om Johan.

BERNY GUSTAVSSON

Vi har fått en ny slöjdkonsulent

Mycket av det vi skrivit och pratat om under 2022 har handlat om Smörmland, kniven vi gjort tillsammans med bland annat länets slöjdkonsulent med intikning trä och metall, Niklas Eriksson. Men det finns ju faktiskt en konsulent till, Fia Lindblom heter hon. Hon är ganska ny på jobbet och hon gillar hembygdsföreningar. Eftersom vi också gör det fick hon här fria händer att presentera sig själv.

Mitt namn är Fia Lindblom och jag är sedan i oktober 2022 den nya hemslöjdkonsulenten med textil inriktning i Sörmland.

Det betyder att jag sitter på Sörmlands museum men jag vill att ni ska veta att jag gärna åker runt i regionen för att utsätta människor för slöjd eller inspirera till att slöjda och hantverka!

Hembygdsföreningarna som lokal plattform

Som hemslöjdkonsulent ska jag ju uppmuntra alla åldrar och alla inriktningar, det vill säga både amatörer och yrkesverksamma och jag vet att hembygdsrörelsen är en utmärkt lokal plattform för att verka över hela det området.

Min förhoppning är att jag som konsulent tillsammans med lokala aktörer som hembygdsföreningar kunna bidra till att behålla det immateriella kulturarvet genom t ex att hjälpa till när ni vill odla lin och bereda det, starta vävstugor, hantverksträffar eller liknande.

Broderi är min specialité

Mina stora intressen på det textila slöjdområdet är folkdräkt och broderi. I det senare är jag lärare och jag har ett gesällbrev i konstsovmnad vilket jag tog efter utbildningen på Handarbetets Vänners skola. För närvarande är

Kanske en och annan bråkfest finns i vår gemensamma framtid. Fia kommer vara med och lyfta bygdedräkterna under det kommande året, men det finns ju fler spännande saker att göra tillsammans. Bilden är från Bråkfesten 2021 i Malmköping, Foto J Fornedal.

jag, utöver konsulenttjänsten, verksam som lärare vid Sätergläntan, Institutet för slöjd och hantverk i Dalarna, dit jag reser några gånger om året för att träffa elever på distansutbildningen Folkliga Broderier.

För ett par år sedan var jag också elev på samma skola för att gå en fördjupningsutbildning i hand- och dräktsömnad. Det som intresserar mig mest i ämnet är nog det folkliga modet under 1800-talet, de kläder som användes av allmogen som inte befann sig i ett område med utpräglat särskiljande dräktskick. Dessa plagg låg ofta till grund för de komponerade dräkter som uppstod på 1900-talet och som nu i sin tur är föremål för ett dräktprojekt som Hemslöjdsföreningen Sörmland nu arbetar med.

En östgöte i flocken

Vad jag kan berätta i övrigt är att jag bor i Norrköping och därför tågpendlar till Nyköping. I Östergötland har jag länge varit engagerad i länets hemslöjdsförening och har suttit i dess styrelse i flera år.

Där har jag engagerat mig i barn- och ungdomsverksamhet samt t ex arrangerat Dräktparad i Norrköping, en

Fotografiet av Fia har Malén Eneberg tagit.

väldigt rolig tillställning som jag gärna tar med mig till Sörmland.

På min fritid är jag med i Hemvärdet där jag är frivillig genom Svenska Lottakåren. Där är jag också verksam som instruktör.

Jag hoppas kunna få komma ut till hembygdsgräddor för att inspirera, titta på de samlingar av textilier som eventuellt finns och informera om verksamhet som kan vara intressant för er att delta i. Hör av er till mig så kan vi diskutera vad jag kan bidra med.

GLADA HÄLSNINGAR FRÅN
FIA LINDBLOM, SÖRMLANDS MUSEUM
Tel 076-147 62 15,
fia.lindblom@regionsormland.se

Notiser

Rätt svar i Dymlingen nr 4

Malmö, Lysekil, Djursholm, Tidaholm och Lycke.

Vinnare denna sista gång är Arne Johansson och Siv Dahlgren. Vi önskar vinnarna lycka till med skrapandet av lotterna.

Vinnare i Sörmlandskampen, där rätt svar var ”Jul- och nyårshälsning”, är Lars Johansson, Margaretha Skagerström-Ringborg och Bengt Hurtig.

Världens största kända smörkniv

Smörmland, vår stolthet, kommer inte bli ett registrerat världsrekord. Guinness har nämligen nya regler som innebär att alla organisationer är hänvisade till deras affärsavdelning där tjänsterna börjar på 8500 dollar. Så mycket pengar har inte vi.

Detta förändrar dock inte att den är världens största, kända smörkniv. Vi kommer självklart att ha väldigt roligt med vår rekordstora kniv. Kniven är 416 cm lång och vägde den 6 december 142 kg. Den är därmed lite otymplig att ha med sig men en hel del kommer vi kunna hitta på.

Kom och slå dig ned!

I februari var den på *Folk och Kultur*. Närmast dyker den upp i Malmköping den 27 maj på *Gammaldags Malmköpings marknad* då du är välkommen att provsitta den.

Här är de flesta av de som arbetat hårt hela hösten med att få Smörmland redo att möta världen.
Foto
Lindring

Sommar i Hembygden

Även denna sommar blir tidningen en besöksmålsguide. Även om vi gör plats för midsommarfirande och eventuella speciella evenemang så är det besöksmålen som står i fokus. Vi uppmanar er att beskriva dessa besöksmål närmare på hembygd.se. Tidigare har många av de besöksmål som föreslagits varit väldigt sparsamt presenterade. Här ser vi en möjlighet att förändra detta.

Långa listor med platser kommer inte med i tidningen. Väl valda besöksmål är det vi gör plats för.

Tidningen blir tunnare denna sommar än 2022. Vi kommer också fråga er om hur många exemplar ni vill ha av den att sprida själva. Det är dumt att vi trycker fler tidningar än ni behöver.

Samarbetet med Storyspot har fått ett tvärstopp

Sedan 2019 har Södermanlands hembygdsförbund jobbat med att utveckla det muntliga berättandet i samarbete med appen Storyspot. I februari kom beskedet att man från den 1 mars inte längre kan ladda upp egna berättelser. Senare kom beskedet att i april plockas alla berättelser som inte är producerade av Storyspot bort från appen. Vi har hela tiden varit medvetna om att vi sitter i knät på ett privat företag, men denna snabba utveckling hade vi

Glöm inte att berätta vem som ska vara er kontaktperson i tidningen. GDPR gäller även oss och vi kan inte gissa vilka personuppgifter vi får trycka.

- Välj ut de besöksmål ni vill marknadsföra
- Berätta vad man hittar på de platser ni valt ut.
- Presentera dem även på er hemsida
- Uppge kontaktuppgifter för tidningen
- Glöm inte att bidra med era fotografier

Er postmottagare har fått information om detta. Det har också funnits med i vårt nyhetsbrev. Läs mer på hemsidan www.hembygd.se/sodermanland

ingen möjlighet att förutse. Senast den 26 januari genomförde företaget en workshop för att utveckla berättandet för appen.

Det är förstås ett hinder på vägen, men inget som stoppar vårt arbete med att utveckla de muntliga berättelserna om sådant som finns i hembygdsföreningarnas samlingar och om de sörmländska hembygderna.

Samtal förs sedan en tid tillbaka med Arkiv Sörmland och Länsbildningsförbundet om samarbete på området. Vi får se var dessa leder.

Under tiden skall handledningen utvecklas så att den även fortsättningsvis går att använda för er som vill jobba vidare med berättande på olika sätt.

När förvirringen, frustrationen och besvikelsen gett med sig är i alla fall vissa saker tydliga. Klart är att vi tar våra berättelser med oss någon annanstans, tillsammans med de erfarenheter och kunskaper vi fått. Det är dags för nästa steg i utvecklingen. Mot nya framtida äventyr och upptåg tillsammans!
JENNIE FORNEDAL

På mitt sätt sett

Lika bra att erkänna

Jo, jag medger, jag är idrottsintresserad. Några tycker nog att jag är fantastisk eller t o m nörd medan andra ser mig som någorlunda insatt och kunnig. Skillnaden beror på intressenivån hos betraktaren. Men intresserad, visst. Jag missar sällan ett idrottsevenemang på TV. Möjligen kan jag avstå från någon sändning för att fira familjens högtidsdagar eller liknande, det brukar sändas sammandrag med kommentarer i efterhand. Visserligen kan man också spela in eller ”streama” men inte är det lika spännande som direktsändning, särskilt inte om jag fått veta resultatet.

En konsekvens av intresset är att vi skaffat en andra TV-apparat p g a olika programönskemål. Men så småningom har vi kommit att enas i ett särskilt intresse, mer om detta senare.

När jag föddes bestämde min idrottsintresserade morbror sig för att träna mig till fotbollsspelare av allsvensk klass. På den tiden fanns inte chansen att bli proffs. I efterhand kan konstateras att målet inte har nåtts och det beror inte så mycket på hans sviktande insatser som tränare och coach utan mer på råmaterialets kapacitet och förmåga samt inställningen att ”vila sig i form”. Men det räckte för att komma med i traktens lokala A-lag och då i fotboll, inte som parkbänksnötare.

Meriter

Idrottsföreningen hemmavid bedrev nästan bara fotboll även om pingis och friidrott förekom i viss omfattning. I friidrott ordnades årligen kretsmästerskap med deltagare från idrottsför-

eningar i häradet. Någon träning förekom knappast utan man ställde upp med glatt humör efter bästa förmåga. Ett år blev jag t ex kretsmästare i alla hoppgrenarna. Det säger mer om motståndet än om mig och deltagarantalet var inte särskilt stort. Varje tävlingsgren krävde minst två deltagare för att genomföras. Därför lärde jag upp en motståndare i tresteg, dock så anpassat att tävlingen kunde hållas och jag vinna.

Med erfarenheter från olika sporter och ivrigt TV-tittande anser jag mig som kunnig. Jag skulle mycket väl kunna ställa upp som tränare eller expertkommentator när jag nu vet hur man ska göra men inte alls längre förmår.

På landsorten fanns förr inget stort utbud av fritidsaktiviteter. Det fanns några föreningar som knappast lockade ungdomar. I brist på annat fanns ett café där man samlades, dock med begränsad ekonomi till ägarens förtret. Vi hoppades att något skulle hända utan att själva se till att så skedde. Äppelpallning var ett tänkbart alternativ men med kort säsong. Detta var givetvis mer spännande än att plocka i hemmaträdgården.

Gemensamt

Hemma hos oss har vi kunnat enas i ett gemensamt idrottsintresse - frågesport. Utbudet är stort med korsord, sudoku och steg-för-steg-frågor i alla medier. Inte minst på TV sänds frågesportsprogram i olika ämnen och utformning för alla kunskapsnivåer, från ”Smartare än en femteklassare” till ”Postkodmil-

jonären”. Vi tävlar där sinsemellan om att svara rätt och först och helst innan de tävlande gör det.

Vår inställning är att man blir allmänbildad genom frågesport. Uttrycket ”frågvis” tyder jag som att man blir vis genom frågor. Undrar dock när man börjar glömma mer än man lär sig, alltså när man kommit upp i sitt ”kunskapszenit”. Vi har funderat över det sedan vi börjat följa gamla reprisser och upptäckt att vi glömt många av svaren från tidigare sändning. Men tack vare glömskan har vi nästan lika stor behållning av programmen, nu som då. Tänk om man skulle bjuda in bekantskapskretsen till tävling genom att följa ett gammalt frågeprogram och försöka briljera med sina hägkomna kunskaper? Då krävs nog att man först ser fler reprisser.

Framtiden

Frågor kring det förgångna är svåra att besvara, inte lättare om framtiden. Sedan vi klarat av pandemin med vaccin står vi nu inför problem med samhällsekonomin, elenergin, ekologin och Putin. Kan vi lösa problemen genom att öka sol-, vind- och kärnenergin, se över klimatstrategin, köpa ny kamin eller måste vi även fundera över livsfilosofin? Alla är överens om att vi måste producera mer el genom att bygga ut och bygga till, men ingen vill att det byggs just där den bor.

Jag kan inte alla svaren, lika bra att erkänna!

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping

Ett foto berättar - Mopedtiden

Ett foto återger ofta stämning och atmosfär. Man kan med kamerans hjälp frysa ögonblicket till ett minne för all framtid. Genom att betrakta bilden kan man med fantasins hjälp ta en plats inne i bilden. Så är det med bilden från vägkorsningen Älberga/Kvarsebo. Plötsligt står man där inne och läser på anslagstavlan. Dans vid Broby, spelparaden i Björkvik och möte i Betel. Alla tre evenemang med sin givna publik fast vi ungdomar (då) drogs nog mer till Broby festplats. Låter man blicken vandra vidare ser man glassboxen, laddad med kolsyreis för att hålla kylan. Jag minns GB:s päronglass för 25 öre, med rund pinne.

På bilden ser vi Arnold Hyldegård i vit rock och båtmössa. Foto: Kurt Berglund. Mopeden är av märket Monark med Pilotmotor och remdrift, inte världens vassaste ekipage, men det fanns ju trampor. Här har någon vänlig själ lyft av drivremmen på mopeden, bakom mopeden släpkärran, praktiskt för ändamålet. På en pall sitter Arnold Hyldegård i vit rock och båtmössa. Fotot är taget i mitten på femtiotalet då TV:n gjorde sitt intåg och förändrade människors sätt att leva, på gott och ont.

Arnold sålde inte bara glass, han drev även en cykelverkstad. Verkstaden låg ovanför bussgaraget i Älberga,

nuvarande Virbyvägen 1. Verkstadslokalen var även utrustad med en TV-apparat som var placerad ovanför arbetsbänken och framför ställdes långbänkar ut på pallbockar för besökare att sitta på under TV-kvällar. I ett hörn av lokalen fanns godis till försäljning, som på bio.

Vrid antennen mot Nacka

TV var inte, som nu för tiden, var mans egendom så det blev naturligt att gå till Arnold och titta. Sändningen kom från Nacka och vid långa avstånd, som till Älberga, fodrades en hög mast för att få en godtagbar bild men vi tittade ändå. Arnold göt ett fundament att bygga en hög mast på. Med hjälp av cykeldrev och kedjor kunde han med en vev få masten att vrida sig så att bästa bild erhöles. När mottagningen var dålig fick Arnold ge sig ut och med veven justera masten vilket ofta skedde under hjälpsamma tillrop från åskådare inne i lokalen. ”Nu, nu, nu är bilden bra.”

Men masten stannade inte alltid när Arnold

slutade veva och åskådarna var nöjda, utan masten fortsatte av egen kraft tills bilden övergick i störning igen. Då var det bara att börja om att veva.

Vi var ett tiotal grabbar med mopeder och motorcyklar som gemensamt intresse med naturlig koppling till Arnolds verkstad. Vår medfödda tävlingsinstinkt fick vi utlopp för i Hultstugropen där vi hade vår egen motocrossbana.

I grusgropen vid Hultstugan grävde vi, flyttade sten och jämnade till. Vi fick på så vis en bana med naturliga backar i grusgropens sluttningar. Här tillbringade vi många lördagar och söndagar, då var Arnold med som serviceman. Han kom med sin moped med släpkärran efter på vilken han hade glassboxen, två tioliter dunkar med oljeblandad bensin, tändstift och verktyg. Inkomsten var nog försumbar (Om inte berget kommer till Mohammed, kommer Mohammed till berget.)

Man kan rannsaka sitt eget beteende, så här efteråt med lite distans, man måste beundra Arnolds självförtroende och entreprenörsanda. Han var glad och modig Arnold, vågade vara sig själv trots att det inte alltid blåste medvind. Just den andan skulle alla behöva mer av idag. Arnold Hyldegård avled den 1 juni 1990.

BERNY GUSTAVSSON

